YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu kolmas jaosto)

14 päivänä toukokuuta 1998 *

Asiassa T-295/94,

Buchmann GmbH, Saksan oikeuden mukaan perustettu yhtiö, kotipaikka Rinnthal (Saksa), edustajanaan asianajaja Helmut Braun, Dresden, Bergmannstraße 21, Dresden (Saksa),

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet Bernd Langeheine ja Richard Lyal, avustajanaan asianajaja Dirk Schroeder, Köln, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti B. Vesterdorf sekä tuomarit C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki ja J. D. Cooke,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.6.1997—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Tämä asia koskee EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehtyä komission päätöstä 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1), sellaisena kuin se on oikaistuna ennen sen julkaisemista

26 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyllä komission päätöksellä C(94) 2135 lopullinen (jäljempänä päätös). Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

2 Päätöksen kohteena oleva tuote on kartonki. Päätöksessä mainitaan kolme kartonkityyppiä, joista käytetään nimityksiä GC-, GD- ja SBS-laatu.

3 GD-kartonkilaadun (jäljempänä GD-kartonki) sisäpinta on harmaa (uusiopaperia), ja tätä laatua käytetään yleensä muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden pakkauksiin.

4 GC-kartonkilaadun (jäljempänä GC-kartonki) pinta on valkoinen, ja tätä laatua käytetään yleensä elintarvikkeiden pakkauksiin. GC-kartonki on parempilaatuista kuin GD-kartonki. Aikana, jota päätös koski, näiden kahden tuotteen hintaero oli yleensä noin 30 prosenttia. Hyvälaatuista GC-kartonkia käytetään jossain määrin myös painotuotteisiin.

5 Täysin valkoisesta kartongista käytetään lyhennettä SBS (jäljempänä SBS-kartonki). Tällaisen kartongin hinta on noin 20 prosenttia korkeampi kuin GC-kartongin. Sitä käytetään elintarvikkeiden, kosmetiikan, lääkkeiden ja savukkeiden pakkauksiin, mutta se on pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi painotuotteisiin.

6 British Printing Industries Federation (jäljempänä BPIF), joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, teki 22.11.1990 päivätyllä kirjeellä komissiolle epävirallisen valituksen. BPIF väitti,

että Yhdistyneeseen kuningaskuntaan kartonkia toimittavat tuottajat olivat useaan kertaan korottaneet hintojaan samanaikaisesti ja yhdenmukaisesti, ja se pyysi komissiota tutkimaan, oliko yhteisön kilpailusääntöjä mahdollisesti rikottu. BPIF julkaisi lehdistötiedotteen varmistaakseen, että sen toimenpide saa julkisuutta. Tämän tiedotteen sisältöä selostettiin alan ammattilehdistössä joulukuun 1990 aikana.

7 Myös Fédération française du cartonnage teki 12.12.1990 komissiolle epävirallisen valituksen, jossa se esitti Ranskan kartonkimarkkinoista vastaavia huomautuksia kuin BPIF valituksessaan.

8 Komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204; jäljempänä asetus N:o 17) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, tekivät 23.4. ja 24.4.1991 ennalta ilmoittamatta samanaikaisesti tutkimuksia useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.

9 Näiden tutkimusten jälkeen komissio pyysi asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tietoja ja asiakirjoja kaikilta niiltä, joille päätös on osoitettu.

10 Näiden tutkimusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio katsoi, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä vähintään vuoden 1991 huhtikuuhun.

11 Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille viimeksi mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn. Komissio lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä. Kaikki yritykset, joille väitetiedoksianto osoitettiin, vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla kuulluksi suullisesti. Niitä kuultiin 7.—9.6.1993.

12 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huhtikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

— —

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

i) Buchmann GmbH:lle sakkoa 2 200 000 ecua;

— —"

13 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.

14 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents' Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tärkeimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.

15 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

16 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.

17 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.

18 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeelle. Talousjaoston jäseninä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.

19 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.

20 Kantaja Buchmann GmbH (jäljempänä Buchmann) on päätöksen mukaan osallistunut tiettyihin JMC:n kokouksiin ja yhteen talousjaoston kokoukseen. Sen katsotaan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun.

Oikeudenkäyntimenettely

21 Kantaja on nostanut tämän kanteen yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 28.9.1994 jättämällään kannekirjelmällä.

22 Kantaja on hakenut myös päätöksen täytäntöönpanon lykkäämistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 14.10.1994 jättämällään hakemuksella. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi hakemuksen asiassa T-295/94 R, Buchmann vastaan komissio, 21.12.1994 antamallaan määräyksellä (Kok. 1994, s. II-1265).

23 Niistä muista 18 yhtiöstä, joiden katsottiin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, 16 on samoin nostanut kanteen päätöksestä (asiat T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94).

24 Asian T-301/94 kantaja Laakmann Karton GmbH peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 10.6.1996 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-301/94, Laakmann Karton vastaan komissio, 18.7.1996 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

25 Ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi velvoitettiin maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, ovat myös nostaneet kanteen päätöksestä (yhdistetyt asiat T-339/94, T-340/94, T-341/94 ja T-342/94).

26 Kanteen nosti myös CEPI-Cartonboard-niminen yhteenliittymä, jolle päätös ei ollut osoitettu. Se kuitenkin peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomio-

istuimeen 8.1.1997 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-312/94, CEPI-Cartonboard vastaan komissio, 6.3.1997 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

27 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kutsui 5.2.1997 päivätyllä kirjeellä asianosaiset epäviralliseen kokoukseen erityisesti siksi, että nämä saisivat esittää huomautuksensa asioiden T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94 mahdollisesta yhdistämisestä suullista käsittelyä varten. Tässä 29.4.1997 pidetyssä kokouksessa asianosaiset suostuivat tällaiseen yhdistämiseen.

28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtajan 4.6.1997 antamalla määräyksellä edellä mainitut asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti, koska asiat liittyvät toisiinsa; määräyksessä puheenjohtaja hyväksyi asian T-334/94 kantajan pyynnön luottamuksellisesta käsittelystä.

29 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtaja hyväksyi 20.6.1997 antamallaan määräyksellä asian T-337/94 kantajan pyynnön, että erästä asiakirjaa, jonka kyseinen kantaja oli esittänyt vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, käsiteltäisiin luottamuksellisena.

30 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se ryhtyi prosessinjohtotoimiin pyytämällä asianosaisia vastaamaan tiettyihin kirjallisiin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset noudattivat näitä pyyntöjä.

31 Edellä 27 kohdassa mainittujen asioiden asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin kuultiin 25.6.—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä.

Asianosaisten vaatimukset

32 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa päätöksen ja

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

33 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen ja

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, mukaan luettuina välitoimimenettelystä aiheutuneet kulut.

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus

Kanneperuste, joka koskee virheellistä menettelyä

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

34 Kantaja väittää, että komission järjestämän kuulemistilaisuuden pöytäkirjan mukaan komission edustaja on tässä tilaisuudessa todennut kantajan kuuluvan niiden kartongintuottajien joukkoon, joka ovat suurin piirtein myöntäneet

käytännöllisesti katsoen kaikki väitetiedoksiantoon sisältyneet väitteet. Kantaja, joka ei osallistunut tähän kuulemistilaisuuteen, korostaa, että tämä toteamus on virheellinen.

35 Näin ollen kaikki kuulemistilaisuudessa ja sen jälkeen esitetyt todisteet on hankittu kantajan mielestä lainvastaisesti, sillä muiden yritysten esittämät huomautukset ovat perustuneet siihen, että kantajan on väitetty myöntäneen väitteet.

36 Komissio väittää, että sen edustajan kuulemistilaisuudessa tekemä toteamus on oikea, sillä kantaja on tosiasiassa myöntänyt komission keskeisimmät tosiasiaväitteet. Komission edustaja on joka tapauksessa esittänyt toteamuksensa todeten, etteivät ne olleet vielä lopullisia.

37 Komission mukaan mikään seikan perusteella ei voida myöskään päätellä, ettei komissio olisi arvioinut oikein kantajan osallistumista kyseiseen kartelliin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

38 Esitettyä kanneperustetta ei voida hyväksyä. Vaikka komission edustajan komission järjestämässä kuulemistilaisuudessa esittämä riidanalainen toteamus olisikin ollut virheellinen, kantaja väittää vain, että komissio on hankkinut päätöksessä mainitut todisteet tämän toteamuksen perusteella, mutta ei esitä minkäänlaista näyttöä väitteensä tueksi.

39 Komission edustaja on joka tapauksessa esittänyt toteamuksensa todeten nimenomaisesti, etteivät ne olleet vielä lopullisia (kuulemistilaisuuden pöytäkirjan s. 12), joten kuulemistilaisuudessa läsnä olleiden yritysten on täytynyt ymmärtää, etteivät ne voineet luottaa kyseiseen tietoon.

Kanneperuste, joka koskee niiden yksittäisten tosiseikkojen virheellistä arviointia, joihin on vedottu kantaa vastaan

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

40 Kantajan mukaan päätöksestä ilmenee, että komissio on perustanut päätöksensä monilta osin virheellisiin tai epätäsmällisiin tosiseikkoja koskeviin toteamuksiin. Komissio on tehnyt virheen perustaessaan päätöksensä yleisiin toteamuksiin. Päätöksen perusteluista olisi nimittäin pitänyt ilmetä, miten komissio on arvioinut kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavia osatekijöitä yhtäältä kantajan ja toisaalta muiden yritysten osalta. Näin ollen päätöksen on katsottava olevan lainvastainen.

41 Komissio toteaa, että huomattava määrää yrityksiä on rikkonut kilpailusääntöjä ja että tämä on kestänyt lähes viiden vuoden ajan. Näissä olosuhteissa päätökseen on täytynyt välttämättä sisältyä lähinnä yleisluonteisia kartellia koskevia toteamuksia. Päätökseen ja sen liitteisiin sisältyy kuitenkin kuvaus niistä tosiseikoista, joihin on vedottu kantajaa vastaan (ks. päätöksen 44, 49, 74 ja 167 perustelukappale ja niitä seuraavat perustelukappaleet).

42 Komissio viittaa lisäksi päätöksen 116 perustelukappaleeseen ja sitä seuraaviin perustelukappaleisiin, joissa täsmennetään, ettei yksityiskohtainen näyttö kunkin yrityksen osallistumisesta kartellin kaikkiin ilmenemismuotoihin ole tarpeen.

Kukin ilmenemismuoto liittyy yleiseen kokonaissuunnitelmaan, jolla pyrittiin yhteiseen tavoitteeseen, ja yritykset, jotka ovat hyväksyneet kokonaissuunnitelman, olivat siten välttämättä osallistuneet kartelliin kokonaisuudessaan. Kilpailusääntöjen rikkomisen eri osatekijöitä ei nimittäin voida erottaa kokonaissuunnitelmasta.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

43 Kantajan väitteet on ymmärrettävä siten, että päätös ei olisi riittävästi perusteltu kantajan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisen osalta.

44 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan (asia 24/62, Saksa v. komissio, tuomio 4.7.1963, Kok. 1963, s. 129, 143; yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984, Kok. 1984, s. 19, 22 kohta ja asia T-44/90, La Cinq v. komissio, tuomio 24.1.1992, Kok. 1992, s. II-1, 42 kohta) jollekulle vastainen päätös on perusteltava niin, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta ja että asianomainen saa tietää, miksi päätös on tehty, puolustaakseen tarvittaessa oikeuksiansa ja voidakseen tutkia, onko päätös asianmukainen.

45 Perustelujen puuttumista tai riittämättömyyttä on pidettävä olennaisten menettelymääräysten rikkomista koskevana kanneperusteena, joka on sellaisena pidettävä erillään riidanalaisen päätöksen perustelujen virheellisyyttä koskevasta kanneperusteesta, joka on sitä vastoin käsiteltävä tutkittaessa päätöksen aineellista oikeellisuutta.

46 Päätöksessä viitataan suoraan kantajaan yhdenmukaistettujen hinnankorotusten kuvauksen yhteydessä (76, 78 ja 79 perustelukappale). Lisäksi päätöksen perustelukappaleet, joissa kuvataan JMC:ssä käytyjä kilpailun rajoittamiseen tähdänneitä keskusteluja (erityisesti 44—46, 58, 71, 73, 84, 85 ja 87 perustelukappale), koskevat

välttämättä kantajaa, joka ei kiistä osallistuneensa tämän toimielimen kokouksiin. Päätöksessä esitetään lisäksi selkeästi se, millä tavoin komissio on päätynyt katsomaan kantajan osallistuneen kartelliin kokonaisuudessaan (116—119 perustelukappale).

47 Näin ollen päätöksen perusteluissa on annettu kantajalle riittävät tiedot, jotta tämä voi tietää ne tärkeimmät tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joihin perustui se komission päättely, että kantaja oli rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa.

48 Tämän vuoksi päätöksen perustelujen puutteellisuutta koskeva kanneperuste on hylättävä perusteettomana.

Kanneperuste, joka koskee kantajan kartelliin osallistumisen keston virheellistä arviointia

49 Kantaja väittää kirjelmissään, että komissio on katsonut virheellisesti sen osallistuneen kartelliin vuoden 1986 puolivälistä alkaen (päätöksen 2 perustelukappale), vaikka ajanjakso, jona kantaja on osallistunut kartelliin, on alkanut vasta vuonna 1988.

50 On kuitenkin todettava, ettei kantaja ole pysynyt tässä kanneperusteessaan suullisessa käsittelyssä.

Kanneperuste, joka koskee kantajan PG Paperboardin eri toimielimiin ja jaostoihin osallistumisen virheellistä arviointia

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

51 Kantaja väittää, että komissio on arvioinut virheellisesti sen osallistumista PG Paperboardin eri toimielinten toimintaan. Kantaja on osallistunut JMC:n kokouksiin vuodesta 1988 alkaen vain satunnaisesti. Se ei ole siten osallistunut "salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin" (ks. päätöksen 2 perustelukappaleen ensimmäinen luetelmakohta). Se ei ole varsinkaan osallistunut 16.10.1989 pidettyyn JMC:n kokoukseen, johon väitetiedoksiannon liite 109 liittyy (päätöksen 82 perustelukappale).

52 Kantajan mukaan se ei ole osallistunut PWG:n tai PC:n kokouksiin. Sen komission toteamuksen osalta, joka sisältyy komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle toimittamiin kirjelmiin ja jonka mukaan päätöksen 42 perustelukappale on laadittu virheellisesti siltä osin kuin siinä todetaan kaikkien tuottajien osallistuneen PC:n kokouksiin, kantaja toteaa, että PWG:n ja PC:n kokouksiin osallistumista on pidetty kilpailusääntöjen rikkomisen olennaisena osatekijänä.

53 Kantaja toteaa osallistuneensa vain yhteen talousjaoston kokoukseen, jonka aiheena oli tutustumiskäynti Cascadesin kartonkitehtaan uusiin koneisiin.

54 Komissio ei kiistä kantajan väitteitä, jotka koskevat kantajan osallistumista PG Paperboardin eri toimielinten ja jaostojen kokouksiin. Päätöksestä ilmenee, ettei kantajan ole katsottu osallistuneen PG Paperboardin toimielinten kokouksiin enemmälti kuin se on itse myöntänyt.

55 PC:n kokousten osalta komissio myöntää, että päätöksen 42 perustelukappaleessa todetaan virheellisesti, että kaikki ne, joille päätös on osoitettu, osallistuivat tämän toimielin toimintaan. Kyse on komission mukaan kuitenkin vain tekstin laadinnassa tapahtuneesta virheestä, minkä päätöksen 119 perustelukappale ja päätökseen liitetty taulukko 7 osoittavat. Sitä paitsi PC:n kokouksiin osallistuminen ei ole kartellin olennainen osatekijä.

56 Komissio väittää seuraavaksi, että sillä, että kantaja ei ehkä ole osallistunut 16.10.1989 pidettyyn JMC:n kokoukseen, ei ole tässä asiassa merkitystä.

57 Komissio väittää lopuksi katsoneensa aivan oikein, että kantaja oli osallistunut vain yhteen talousjaoston kokoukseen.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

58 On kiistatonta, ettei komissio ole katsonut kantajan osallistuneen PWG:n kokouksiin.

59 Päätöksen liitteenä olevan taulukon 7 mukaan kantaja on osallistunut JMC:n kokouksiin. Päätöksestä ilmenee lisäksi, että kantaja on osallistunut talousjaoston kokouksiin vuodesta 1986 alkaen vain yhden kerran.

60 Kantajan JMC:n kokouksiin osallistumisen tiheys on selvitetty päätöksen liitteenä olevassa taulukossa 4. Taulukosta ilmenee, että kantaja on osallistunut viiteen tämän toimielimen kokoukseen vuoden 1986 puolivälin ja vuoden 1990 lopun välisenä aikana, tarkemmin sanottuna nämä viisi kertaa sijoittuvat vuoden 1990

helmikuun ja saman vuoden marraskuun väliseen aikaan. Alaviitteessä on mainittu lisäksi erityisesti, että "Buchmann myöntää osallistuneensa kokouksiin vuodesta 1988 alkaen, mutta aikaisempia kuin vuotta 1990 koskevia tietoja ei ole saatavilla". Taulukosta 4 ilmenee myös, ettei komissio ole katsonut kantajan osallistuneen 16.10.1989 pidettyyn JMC:n kokoukseen.

61 PC:n kokouksiin osallistumisen osalta voidaan todeta, että kun päätös luetaan kokonaisuudessaan, siitä ilmenee, että 42 perustelukappaleen ensimmäisessä kohdassa oleva virke, jonka mukaan "kaikki ne yritykset, joille tämä päätös on osoitettu, olivat edustettuina 'President Conferencessa'", sisältää tekstin laadinnassa tapahtuneen virheen, jonka komissio on myöntänyt. Tältä osin riittää, kun todetaan, että päätöksen liitteenä olevissa taulukoissa 3 ja 7 kantajaa ei mainita niiden yritysten joukossa, jotka ovat osallistuneet PC:n kokouksiin.

62 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komissio on näyttänyt pätevästi toteen kantajana olevan yrityksen osallistuneen PG Paperboardin toimielinten toimintaan, koska kantajan osallistumista JMC:n kokouksiin, niiden kokousten päivämääriä, joihin komissio katsoo kantajan osallistuneen, ja kantajan osallistumista yhteen talousjaoston kokoukseen ei ole kiistetty.

63 Näin ollen kanneperuste on hylättävä perusteettomana.

Kanneperuste, joka koskee kantajan kartellin ilmenemismuotoihin osallistumisen virheellistä arviointia

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

64 Kantaja väittää, että komissio on katsonut virheellisesti sen osallistuneen toimenpiteisiin, joilla pyrittiin määrien valvontaan ja markkinaosuuksien jäädyttämiseen

tuolloiselle tasolle. Kantaja on kyseisenä ajanjaksona toiminut aina täydellä kapasiteetilla, eikä se ole koskaan seisottanut koneitaan tai myynyt tuotteitaan yhteisön ulkopuolelle. Se on päinvastoin kyennyt kaksinkertaistamaan liikevaihtonsa Ranskan markkinoilla harjoittamalla aggressiivista hintapolitiikkaa. Se ei ole myöskään koskaan osallistunut PWG:n kokouksiin, ja PWG on se PG Paperboardin toimielin, jossa päätöksen 56 perustelukappaleen mukaan keskusteltiin markkinaosuuksista.

65 Hinta-aloitteisiin osallistumisen osalta kantaja korostaa päätöksen 38 perustelukappaleeseen ja omaan, 2.11.1991 päivättyyn komissiolle osoitettuun kirjeeseensä viitaten, ettei se ole koskaan pyytänyt Feldmühleltä saatuja, hinnankorotuksia koskevia tietoja. Tämän yrityksen yksipuolisesti antamilla tiedoilla ei ole ollut mitään vaikutusta kantajan toimintaan, ja Feldmühlen hinnankorotuksia on usein pienennetty tai niitä on lykätty ilmoitettuihin tietoihin verrattuna. Kantaja kiistää sen, että se olisi ollut täysin tietoinen kilpailijoidensa toiminnasta, kuten komissio väittää.

66 Kantajaa ei ole myöskään koskaan sitonut minkäänlainen hintakuri. Se, että kantaja on kyennyt kasvattamaan markkinaosuuksiaan Saksassa ja ulkomailla, vahvistaa tämän. Siispä päätöksen 136 perustelukappaleen viimeiseen kohtaan sisältyvä toteamus, jonka mukaan JMC:n kokouksissa "markkinajohtajat painostivat mahdollisia 'hidastelijoita' tukemaan hinnankorotuksia", ei pidä paikkaansa kantajan osalta.

67 Kantaja ei varsinkaan kuulu niiden yritysten joukkoon, joiden päätöksen 77 perustelukappaleen mukaan katsotaan osallistuneen hinnankorotuksiin, jotka toteutettiin Ranskassa helmikuun ja huhtikuun välisenä aikana vuonna 1988. FS-Kartonin tiloista löydettyihin muistiinpanoihin (väitetiedoksiannon liite 115) sisältyvä hintaraportti ei myöskään koske kantajaa, sillä siinä ei kantajaa mainita suurimpiin asiakkaisiin Saksassa sovellettavia hintoja koskevan selonteon yhteydessä.

68 Kantaja väittää vielä, ettei se ole koskaan osallistunut uusia tilauksia ja tilauskantaa koskeneeseen tietojenvaihtoon, toimittanut tällaisia tietoja Fidesille tai jollekin muulle taikka vastaanottanut tällaisia tilastotietoja. Päätöksen 82 perustelukappaleessa kuitenkin todetaan, että tilauskantaa koskenut tietojenvaihto oli merkittävä osa kartellia. Komissio on lisäksi perustanut päätöksensä virheelliseen toteamukseen siitä, että kantaja olisi todellisuudessa osallistunut kyseisten tietojen vaihtoon (ks. 2, 116 ja 134 perustelukappale) ja erityisesti tilauskantojen tason tarkkailuun.

69 Komissio katsoo, että päätökseen ja sen liitteisiin sisältyy niiden toimenpiteiden osalta, joilla pyrittiin tarjonnan valvontaan ja markkinaosuuksien vahvistamiseen, kuvaus niistä tosiseikoista, joihin on vedottu kantajaa vastaan (ks. päätöksen 44, 49, 74 ja 167 perustelukappale ja niitä seuraavat perustelukappaleet).

70 Komissio viittaa lisäksi päätöksen 116 perustelukappaleeseen ja sitä seuraaviin perustelukappaleisiin, joissa täsmennetään, ettei yksityiskohtainen näyttö kunkin yrityksen osallistumisesta kartellin kaikkiin ilmenemismuotoihin ole tarpeen. Kukin ilmenemismuoto liittyy kokonaissuunnitelmaan, jolla pyrittiin yhteiseen tavoitteeseen, ja yritykset, jotka ovat hyväksyneet kokonaissuunnitelman, olivat siten välttämättä osallistuneet kartelliin kokonaisuudessaan.

71 JMC:llä oli ollut kartellissa erittäin tärkeä tehtävä, koska juuri sen asiana oli päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten. JMC:ssä keskusteltiin ja päätettiin myös ehdotettujen hinnankorotusten toteuttamiseen liittyvistä käytännön näkökohdista. Tämän toimielimen tehtävänä oli myös huolehtia siitä, että hinta-aloitteita todella noudatettiin. Kantajaa vastaan esitetty väite voidaan siten perustella kantajan säännöllisellä osallistumisella tämän toimielimen kokouksiin. Kun otetaan huomioon JMC:ssä käytyjen keskustelujen luonne, tämän toimielimen kokouksissa on ollut välttämättä kyse määrien valvonnasta ja markkinoiden jakamisesta. Koska vastaväitteiden tueksi ei ole esitetty mitään näyttöä, kantajan on

katsottava hyväksyneen näissä kokouksissa tehdyt sopimukset (asia T-1/89, Rhône-Poulenc v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-867, 56 kohta sekä 66 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

72 Sillä, että kantaja ei ehkä ole osallistunut kaikkiin kyseisiin toimenpiteisiin, ei ole tässä asiassa merkitystä, sillä vaikka nämä toimenpiteet olivatkin pääasiallisesti suurten tuottajien, niitä ei voida erottaa hinnankorotustoimenpiteistä (ks. asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 287 kohta ja asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711, 272 kohta). Syy, miksi siihen, että kartelli käsitti yhtäältä määrien valvonnan ja toisaalta "hinta ennen määrää" -politiikan, on nimenomaan vedottu, on juuri se, että kaikki tuottajat olivat tietoisia siitä, ettei hinnankorotuksia voitu toteuttaa, jos tarjonnassa on ylikapasiteettia.

73 Kantajan väitteet, jotka koskevat sitä, että koneita ei ole seisotettu, ja sitä, miten se oli käyttänyt kapasiteettiaan, eivät myöskään ole tässä asiassa merkityksellisiä, sillä päätöksen 70 perustelukappaleessa ja sitä seuraavissa perustelukappaleissa kuvaillaan nimenomaisesti, miten teollisuus on toiminut täydellä kapasiteetilla vuosina 1988—1989, sekä tapaa, jolla tuottajat ovat kannustaneet seisokkien järjestämiseen vuonna 1990. Tehdyt sopimukset ovat kiistatta koskeneet määrien valvontaa, eikä kantajan omalla osallistumisella näiden sopimusten noudattamiseen ole merkitystä, kun kyse on sen osallistumisesta itse sopimuksiin (em. asia Rhône-Poulenc v. komissio, tuomion 125 kohta ja asia T-13/89, ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1021, 291, 293 ja 305 kohta).

74 Komissio korostaa, ettei kantaja kiistä osallistuneensa hinta-aloitteisiin sellaisina, kuin ne on yksityiskohtaisesti esitetty päätöksen liitteissä. Komissio ei ole koskaan väittänytkään kantajan osallistuneen hinnankorotuksiin, jotka on toteutettu Ranskassa helmikuun ja huhtikuun välisenä aikana vuonna 1988. Kantaja on sen sijaan osallistunut kyseessä olevana ajanjaksona kaikkiin hinnankorotuksiin Saksassa.

75 Kantajan väite, jonka mukaan Feldmühleltä saaduilla tiedoilla ei ole ollut mitään vaikutusta kantajan toimintaan, ei muuta mitenkään sitä seikkaa, että kantaja on aina ollut tietoinen kilpailijoidensa toimintatavoista JMC:n kokouksiin osallistumisensa ansiosta.

76 Komissio myöntää tietojen vaihdon osalta, ettei kantaja ole ilmoittanut Fidesille uusista tilauksistaan ja tilauskannastaan. Se väittää tapana kuitenkin olleen, että tuottajat paljastivat tietoja tilauskannoistaan JMC:n kokouksissa, kuten päätöksen 69 perustelukappaleessa täsmennetään. Tämän väitteen vahvistavat FS-Kartonin tiloista löydetyt muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 115; ks. päätöksen 92 perustelukappale), joihin sisältyy prosentteina ilmaistuja tietoja markkinaosuuksista ja tietoja tiettyjen yritysten tilauskannan tasosta sekä tietoja hinnoista ja suunnitelluista hinnankorotuksista.

77 Komissio korostaa kantajan kiistävän ainoastaan sen, että se olisi saanut Fidesin tilastoja, mutta kantaja ei kiellä saaneensa tällaisia tietoja muista lähteistä (5.8.1991 päivätyn, komissiolle osoitetun kirjeen 6 kohdan c alakohta).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

78 Päätöksen 1 artiklan mukaan tässä artiklassa tarkoitetut yritykset ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että ne ovat osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat muun muassa "sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana" ja "suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä", "saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä

vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa" ja "toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen"; tämä osallistuminen on kantajan osalta kestänyt vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun.

79 Tästä seuraa, että päätöksen mukaan kukin päätöksen 1 artiklassa mainituista yrityksistä on rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa osallistumalla yhteen ainoaan rikkomiseen, joka muodostuu kolmea eri asiaa koskeneesta mutta samaa päämäärää tavoitelleesta salaisesta yhteistyöstä. Näitä yhteistyön muotoja on pidettävä niinä osatekijöinä, joista kokonaiskartelli muodostuu.

80 On kiistatonta, ettei kantaja ole osallistunut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen ennen vuoden 1988 maaliskuuta. Kantaja ei myöskään kiistä osallistuneensa viiteen JMC:n kokoukseen vuoden 1990 helmikuun ja saman vuoden lopun välisenä aikana eikä osallistumistaan yhteen talousjaoston kokoukseen helmikuussa 1990.

81 Kantajan tosiasiallisesta toiminnasta markkinoilla maaliskuun 1988 ja vuoden 1990 lopun välisenä aikana päätöksessä todetaan komission katsovan, että sillä on hallussaan todisteita, joilla voidaan näyttää toteen, että kyseinen yritys on osallistunut yhdenmukaistettuihin hinnankorotuksiin Saksassa maalis—huhtikuussa 1988, lokakuussa 1988, huhtikuussa 1989, lokakuussa 1989 ja huhtikuussa 1990.

82 Nämä seikat huomioon ottaen on ennen Fidesin tietojenvaihtojärjestelmää koskevien kantajan väitteiden tutkimista tarkistettava, onko komissio näyttänyt toteen, että kantaja on kyseisenä aikana osallistunut kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavaan kolmeen osatekijään eli salaiseen hintayhteistyöhön, seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ja markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

Kantajan osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön

83 Komission mukaan JMC:n pääasiallinen tarkoitus oli alusta lähtien seuraava:

"— päättää, voitiinko hintoja korottaa ja jos voitiin, niin miten, sekä ilmoittaa päätelmistään PWG:lle,

— määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen (eli yhtenäinen) hintajärjestelmä Euroopassa — — " (päätöksen 44 perustelukappaleen viimeinen kohta).

84 Komissio toteaa päätöksen 45 perustelukappaleen ensimmäisessä ja toisessa kohdassa vielä tarkemmin seuraavaa:

"Tämä jaosto tarkasteli markkinoittain, miten kunkin tuottajan tuli toteuttaa PWG:n päättämät hinnankorotukset. Suunniteltujen korotusten käytännön toteuttamista koskevia seikkoja käsiteltiin 'pyöreän pöydän keskusteluissa', joissa kaikki osallistujat saivat kommentoida ehdotettua korotusta.

PWG:n päättämien hinnankorotusten toteuttamisessa ilmenneistä vaikeuksista tai mahdollisista yhteistyöstä kieltäytymisistä raportoitiin PWG:lle, joka siinä tapauksessa pyrki (kuten Stora on todennut) 'saavuttamaan tarpeelliseksi katsotun yhteistyöasteen'. JMC laati erilliset raportit GC- ja GD-laaduista. Jos PWG muutti hintaa koskevaa päätöstä JMC: ltä saamiensa raporttien perusteella, kyseisen päätöksen täytäntöönpanemiseksi tarvittavista toimenpiteistä keskusteltiin seuraavassa JMC:n kokouksessa."

85 On todettava, että näiden JMC:n kokousten tarkoitusta koskevien toteamusten tueksi komissio viittaa aiheellisesti Storan ilmoituksiin (väitetiedoksiannon liitteet 35 ja 39).

86 Vaikkei komissiolla ole hallussaan mitään virallista pöytäkirjaa yhdestäkään JMC:n kokouksesta, se on löytänyt Mayr-Melnhofilta ja Renalta joitakin sisäisiä muistioita ja muistiinpanoja, jotka koskevat 6.9.1989, 16.10.1989 ja 6.9.1990 pidettyjä kokouksia (väitetiedoksiannon liitteet 117, 109 ja 118). Nämä muistiot ja muistiinpanot, joiden sisältöä on selostettu päätöksen 80, 82 ja 87 perustelukappaleessa, koskevat näissä kokouksissa yhdenmukaistetuista hinta-aloitteista käytyjä yksityiskohtaisia keskusteluja. Ne ovat siis sellaisia todisteita, jotka selvästi vahvistavat, että Storan kuvaus JMC:n tehtävistä pitää paikkansa.

87 Tältä osin riittää, kun esimerkkinä tuodaan esiin Renalta saadut muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 118), jotka koskevat 6.9.1990 pidettyä JMC:n kokousta ja joissa todetaan muun muassa seuraavaa:

"Hinnankorotuksesta ilmoitetaan *ensi viikolla syyskuussa*.

Ranska	40 FRF
Alankomaat	14 NLG
Saksa	12 DEM
Italia	80 ITL
Belgia	2,50 BEF
Sveitsi	9 CHF
Yhdistynyt kuningaskunta	40 GBP
Irlanti	45 IEP

Kaikkiin laatuihin on tehtävä sama korotus; GC, UD, GT, GC jne.

Ainoastaan yksi hinnankorotus vuodessa.
Koskee 7.1. lähtien tapahtuvia toimituksia.
Viimeistään 31.1.
14.9. kirje hinnankorotuksesta (Mayr-Melnhof).
19.9. Feldmühle lähettää kirjeensä.
Cascades ennen syyskuun loppua.
Kaikkien on lähetettävä kirjeensä ennen 8.10."

88 Kuten komissio on päätöksen 88—90 perustelukappaleessa selvittänyt, se on lisäksi saanut haltuunsa sellaisia sisäisiä asiakirjoja, joiden perusteella voidaan päätellä, että yritykset ja erityisesti ne, jotka on nimeltä mainittu väitetiedoksiannon liitteessä 118, ovat todella ilmoittaneet sovituista hinnankorotuksista ja toteuttaneet ne.

89 Vaikka komission esiin tuomat asiakirjat koskevatkin vain pientä osaa JMC:n kokouksista päätöksen kattamana aikana, kaikki käytettävissä olevat asiakirjatodisteet vahvistavat oikeaksi Storan toteamuksen, jonka mukaan JMC:n pääasiallisena tarkoituksena oli päättää yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisesta ja suunnitella sitä. Tältä osin sen, ettei JMC:n kokouksista ole käytännöllisesti katsoen lainkaan sen enempää virallisia kuin sisäisiäkään pöytäkirjoja, on katsottava olevan riittävä näyttö komission sen väitteen paikkansapitävyydestä, jonka mukaan kokouksiin osallistuneet yritykset ovat pyrkineet peittämään tässä toimielimessä käytyjen keskustelujen todellisen luonteen (ks. erityisesti päätöksen 45 perustelukappale). Tällaisessa tilanteessa todistustaakka kääntyy, ja niiden tämän toimielimen kokouksiin osallistuneiden yritysten, joille päätös on osoitettu, on näytettävä toteen, että toimielimellä oli lainmukainen tarkoitus. Koska yritykset eivät ole esittäneet tällaista näyttöä, komissio on aiheellisesti katsonut, että yritysten tämän toimielimen kokouksissa käymillä keskusteluilla on ollut pääasiallisesti kilpailunvastainen tarkoitus.

90 Kantajan oman tilanteen osalta on todettava, että sen osallistumista viiteen JMC:n kokoukseen noin yhdentoista kuukauden kuluessa on edellä oleva huomioon ottaen ja siitä huolimatta, ettei näissä viidessä kokouksessa käydyistä keskusteluista

ole asiakirjatodisteita, pidettävä riittävänä näyttönä siitä, että se on kyseisenä aikana osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön.

91 Komission esiin tuoma asiakirja-aineisto, joka koskee kantajan tosiasiallista toimintaa hintojen osalta, vahvistaa tämän toteamuksen oikeaksi. Kantaja ei tältä osin kiistä päätöksen liitteenä oleviin taulukkoihin sisältyviä tietoja, jotka koskevat hinnankorotusten määriä sekä päivämääriä, jolloin korotuksista ilmoitettiin, ja päivämääriä, jolloin ne tulivat voimaan. Näistä taulukoista ilmenee, että kantaja on sinä ajanjaksona, jona sen katsotaan syyllistyneen kilpailusääntöjen rikkomiseen, ilmoittanut hinnankorotuksista ja toteuttanut niitä Saksan markkinoilla ja että korotukset vastaavat määrältään sekä ilmoitus- ja voimaantuloajankohdiltaan PG Paperboardissa tehtyjä päätöksiä.

92 Kantajan väite, jonka mukaan Feldmühleltä saadut hinnankorotuksia koskeneet tiedot eivät ole vaikuttaneet sen toimintaan, on hylättävä. Yhtäältä sen tunnustaminen, että hintoja koskevia tietoja on saatu, tukee Storan ilmoitusta, jonka mukaan "jokin saksankielisistä PWG:n kokouksiin osallistuneista yhtiöistä eli Feldmühle, Mayr-Melnhof tai Weig, ilmoitti näiden kokousten tuloksista silloin tällöin pienemmille saksalaisille GD-laatuja tuottaville yhtiöille, jotka eivät olleet edustettuina näissä kokouksissa ja joihin kuuluvat muun muassa Buchmann ja [Laakmann]" (väitetiedoksiannon liite 38). Toisaalta päätökseen tästä seikasta sisältyvät tiedot, joita kantaja ei ole kiistänyt, eivät tue väitettä itsenäisestä toiminnasta markkinoilla.

93 Näin ollen on katsottava, että komissio on näyttänyt toteen kantajan osallistuneen salaiseen hintayhteistyöhön maaliskuusta 1988 vuoden 1990 loppuun.

Kantajan osallistuminen seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

94 Päätöksen mukaan PWG:n kokouksissa edustettuina olleet yritykset ovat osallistuneet vuoden 1987 lopusta alkaen koneiden seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ja seisokkeja on tosiasiallisesti toteutettu vuodesta 1990 alkaen.

95 Päätöksen 37 perustelukappaleen kolmannesta kohdasta ilmenee, että PWG:n varsinainen tehtävä Storan mukaan oli "erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista sekä hinnankorotuksista ja kapasiteeteista ja harjoittaa niiden osalta yhteistoimintaa". Viitaten "PWG:ssä vuonna 1987 teh[tyyn] sopimuks[een]" (52 perustelukappaleen ensimmäinen kohta) komissio toteaa, että sillä pyrittiin nimenomaan "vakaan tarjontatason" säilyttämiseen (58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

96 Siitä, mikä oli PWG:n osuus toimitusten valvontaa koskeneessa salaisessa yhteistyössä, jolle tunnusomaista oli koneiden seisokkiaikojen tarkastelu, päätöksessä todetaan, että tällä PG Paperboardin toimielimellä oli ratkaiseva osuus seisokkien toteuttamisessa, koska vuodesta 1990 lähtien tuotantokapasiteetti kasvoi ja kysyntä väheni; päätöksessä todetaan seuraavaa: "— — vuoden 1990 alussa tärkeimmät tuottajat — — katsoivat hyödylliseksi sopia PWG:ssä siitä, että seisokit ovat tarpeen. Suuret tuottajat tajusivat, etteivät ne voineet kasvattaa kysyntää laskemalla hintoja ja että tuotannon jatkaminen täydellä kapasiteetilla vain johtaisi hintojen laskuun. Se, kuinka pitkät seisokit olivat tarpeen tarjonnan ja kysynnän tasapainon palauttamiseksi, voitiin teoriassa laskea kapasiteettiraporttien perusteella — — " (päätöksen 70 perustelukappale).

97 Päätöksessä todetaan lisäksi seuraavaa: "PWG ei kuitenkaan muodollisesti määrännyt kullekin tuottajalle seisokkiaikaa. Storan mukaan sellaisen koneiden seisokkiaikoja koskevan koordinoidun suunnitelman laatimisessa, joka olisi kattanut kaikki

tuottajat, ilmeni käytännön vaikeuksia. Stora toteaa, että tämän vuoksi käytössä oli vain 'löyhä kannustusjärjestelmä'" (päätöksen 71 perustelukappale).

98 On korostettava, että Stora on toisessa ilmoituksessaan (väitetiedoksiannon liite 39, 24 kohta) todennut seuraavaa: "Sillä, että PWG päätti alkaa noudattaa hinta ennen määrää -politiikkaa, ja sillä, että yhdenmukaisten hintojen järjestelmä otettiin vähittäin käyttöön vuodesta 1988 alkaen, PWG:n jäsenet myönsivät, että seisokit olivat välttämättömiä näiden hintojen säilyttämiseksi kysynnän kasvun heikentyessä. Tuottajat eivät olisi ilman seisokkeja pystyneet säilyttämään sovittuja hintatasoja ylikapasiteetin kasvaessa."

99 Ilmoituksensa seuraavassa kohdassa Stora toteaa seuraavaa: "Kartonkiteollisuus pystyi vuosina 1988 ja 1989 toimimaan käytännöllisesti katsoen täydellä kapasiteetilla. Muut kuin tavanomaiset kunnossapito- ja lomaseisokit osoittautuivat välttämättömiksi vasta vuodesta 1990 alkaen. — — Tilausten vähentyessä oli lopulta turvauduttava seisokkeihin hinta ennen määrää -politiikan säilyttämiseksi. Kultakin tuottajalta (tuotannon ja kulutuksen tasapainon varmistamiseksi) edellytetty seisokkiaika voitiin laskea kapasiteettiraporttien perusteella. PWG ei muodollisesti määrännyt noudatettavia seisonta-aikoja, vaikka olemassa olikin löyhä kannustusjärjestelmä — — ."

100 Komissio perustaa päätelmänsä myös väitetiedoksiannon liitteeseen 73, joka on 28.12.1988 päivätty markkinatilannetta koskeva luottamuksellinen muistio, jonka Mayr-Melnhof-konsernin myynnistä vastaava markkinointijohtaja Saksasta (Katzner) oli osoittanut Mayr-Melnhofin toimitusjohtajalle (Gröller) Itävaltaan.

101 Tämän asiakirjan, jota lainataan päätöksen 53—55 perustelukappaleessa, mukaan "toimitusjohtajaryhmän" (Präsidentenkreis) tiiviimpi yhteistyö, josta oli päätetty

vuonna 1987, oli tehnyt joistakin "voittajia" ja toisista "häviäjiä". Mayr-Melnhof on tulkinnut ilmaisua "toimitusjohtajaryhmä" siten, että se tarkoittaa samalla yleisesti sekä PWG:tä että PC:tä, toisin sanoen siten, ettei se viittaa mihinkään yksittäiseen tilaisuuteen tai kokoukseen (väitetiedoksiannon liite 75, 2 a kohta); tätä tulkintaa ei ole syytä käsitellä tässä yhteydessä.

102 Ne syyt, joiden perusteella kyseisen muistion laatija piti muistiota laatiessaan Mayr-Melnhofia "häviäjänä", ovat tärkeitä todisteita PWG:n kokouksiin osallistuneiden välisestä seisokkeja koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

103 Muistion laatija nimittäin toteaa seuraavaa:

"4) Tällä kohtaa asianosaisten käsitykset siitä, mihin tavoitteeseen on pyrittävä, alkavat poiketa toisistaan.

---

c) Koko myyntihenkilöstö ja Euroopan myyntiedustajat on vapautettu määräbudjeteistaan, ja on noudatettu ankaraa, lähestulkoon poikkeuksetonta hintapolitiikkaa (työntekijämme eivät ole aina ymmärtäneet muuttunutta asennettamme markkinoihin — aikaisemmin vaadittiin pelkästään määriä ja nyt ainoastaan hintakuria silläkin uhalla, että koneet joudutaan seisauttamaan)."

104 Mayr-Melnhof väittää (väitetiedoksiannon liite 75), että edellä lainattu kappale koskee ainoastaan yrityksen sisäistä tilannetta. Kun tätä otetta analysoidaan ottaen huomioon muistio yleisemmin, osoittautuu, että siinä on kyse "toimitusjohtajaryh-

mässä" päätetyn ankaran politiikan täytäntöönpanosta myyntihenkilöstön tasolla. Tämän asiakirjan on tulkittava osoittavan, että vuoden 1987 sopimukseen osallistuneet, toisin sanoen ainakin PWG:n kokouksiin osallistuneet, kiistattomasti ovat arvioineet sitä, mikä vaikutus heidän hyväksymällään politiikalla on siinä tapauksessa, että sitä noudatetaan ankarasti.

105 Edellä esitetyn perusteella on katsottava komission näyttäneen toteen, että PWG:n kokousten osanottajat ovat osallistuneet tuotantoseisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

106 Päätöksen mukaan JMC:n kokouksiin osallistuneet yritykset, muun muassa kantaja, ovat samoin osallistuneet tähän salaiseen yhteistyöhön.

107 Tältä osin komissio toteaa erityisesti seuraavaa:

"Sen ohella, että käytössä oli Fidesin hallinnoima, yhdistettyjä lukuja tuottava järjestelmä, noudatettiin myös käytäntöä, jossa kukin tuottaja paljasti kilpailijoilleen tilauskantansa suuruuden JMC:n kokouksissa.

Tilauksia koskevista tiedoista työpäiviksi muunnettuina oli hyötyä seuraavissa tilanteissa:

— päätettäessä, oliko tilanne suotuisa yhdenmukaistetun hinnankorotuksen toteuttamiselle,

— määritettäessä sitä, kuinka paljon seisokkeja tarvitaan tarjonnan ja kysynnän välisen tasapainon pysyttämiseksi — —" (päätöksen 69 perustelukappaleen kolmas ja neljäs kohta).

108 Komissio toteaa lisäksi seuraavaa:

"Epäviralliset pöytäkirjat kahdesta JMC:n kokouksesta, jotka pidettiin tammikuussa 1990 (84 perustelukappale) ja syyskuussa 1990 (87 perustelukappale), sekä muut asiakirjat (94 ja 95 perustelukappale) vahvistavat — —, että PG Paperboardissa suuret tuottajat pitivät pienemmät kilpailijansa jatkuvasti ajan tasalla suunnitelmistaan toteuttaa lisäseisokkeja hintojen laskun välttämiseksi" (päätöksen 71 perustelukappaleen kolmas kohta).

109 JMC:n kokouksia koskevat asiakirjatodisteet (väitetiedoksiannon liitteet 109, 117 ja 118) vahvistavat, että yhdenmukaistettujen hinnankorotusten valmistelua koskeneiden keskustelujen yhteydessä keskusteltiin myös seisokeista. Väitetiedoksiannon liitteessä 118 eli 6.9.1990 päivätyissä Renan muistiinpanoissa (ks. myös edellä 87 kohta) mainitaan erityisesti hinnankorotusten määrät useiden maiden osalta, tulevien korotusilmoitusten päivämäärät sekä useiden tuottajien tilauskantojen suuruus työpäivinä. Asiakirjan laatija toteaa tiettyjen valmistajien ennakoivan seisokkeja, mikä on ilmaistu esimerkiksi seuraavalla tavalla:

"Kopparfors 5—15 days
5 /9 will stop for five days".

110 Vaikkei väitetiedoksiannon liitteissä 117 ja 109 ole tietoja, jotka välittömästi koskisivat suunniteltuja seisokkeja, niistä kuitenkin ilmenee, että 6.9.1989 ja 16.10.1989 pidetyissä JMC:n kokouksissa keskusteltiin tilauskantojen ja uusien tilausten tilasta.

111 Kun nämä asiakirjat luetaan yhdessä Storan ilmoitusten kanssa, ne ovat riittävä näyttö JMC:n kokouksissa edustettuina olleiden tuottajien osallistumisesta seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneet yritykset väistämättä tiesivät, että tilauskantojen ja uusien tilausten tilan tarkastelun ja mahdollisia seisokkeja koskevien keskustelujen tarkoituksena ei ollut pelkästään sen määrittäminen, oliko markkinatilanne suotuisa yhdenmukaistetulle hinnankorotukselle, vaan myös sen määrittäminen, olivatko tehtaiden seisokit välttämättömiä sen estämiseksi, että ylitarjonta saattaisi vaarantaa sovitun hintatason. Erityisesti väitetiedoksiannon liitteestä 118 ilmenee, että 6.9.1990 pidettyyn JMC:n kokoukseen osallistuneet sopivat lähiaikoina tapahtuvasta hinnankorotuksesta, vaikka useat tuottajat olivat ilmoittaneet valmistautuvansa tuotannon pysäyttämiseen. Markkinatilanne oli näin ollen sellainen, että tulevan hinnankorotuksen tehokas toteuttaminen erittäin todennäköisesti edellytti (lisä)seisokkeja; seuraus, jonka valmistajat siis ainakin epäsuorasti hyväksyivät.

112 Tällä perusteella on — ilman että olisi tarpeen tutkia muita komission päätöksessään esiin tuomia todisteita (väitetiedoksiannon liitteet 102, 113, 130 ja 131) — katsottava komission näyttäneen toteen, että JMC:n kokouksiin ja salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneet yritykset ovat osallistuneet seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

113 On siis katsottava, että kantaja on maaliskuun 1988 ja vuoden 1991 lopun välisenä aikana osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

Kantajan osallistuminen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

114 Kantaja kiistää osallistuneensa markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön kiistämättä kuitenkaan päätökseen sisältynyttä toteamusta, jonka mukaan PWG:n kokouksiin osallistuneet tuottajat ovat tehneet sopimuksen "Länsi-Euroopan tärkeimpien tuottajien senhetkisten markkinaosuuksien 'jäädyttämisestä' sekä siitä, että uusia asiakkaita ei saanut yrittää hankkia eikä senhetkistä markkina-asemaa parantaa aggressiivisella hintapolitiikalla" (52 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

115 Näin ollen on syytä korostaa, että niiden yritysten osalta, jotka eivät ole osallistuneet PWG:n kokouksiin, komissio toteaa seuraavaa:

"Vaikka JMC:n kokouksiin osallistuneet pienemmät kartongintuottajat eivät olleet mukana PWG:ssä markkinaosuuksista käydyissä yksityiskohtaisissa keskusteluissa, niille annettiin kuitenkin niiden kaikkien hyväksymän 'hinta ennen määrää' -politiikan yhteydessä täysi tieto tärkeimpien tuottajien yleisestä yhteisymmärryksestä 'vakaan tarjontatason' säilyttämiseksi ja epäilemättä myös siitä, että näiden pienempien tuottajien oli sopeutettava oma käyttäytymisensä tähän sopimukseen" (päätöksen 58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

116 Vaikkei sitä nimenomaisesti todetakaan päätöksessä, komissio vahvistaa tältä osin oikeaksi Storan ilmoituksen, jossa todetaan seuraavaa:

"Niille muille tuottajille, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, ei yleensä tiedotettu markkinaosuuksia koskeneiden keskustelujen yksityiskohdista. Hinta ennen määrää -politiikan yhteydessä, johon ne osallistuivat, niiden on kuitenkin täytynyt

saada tietää suurten tuottajien yhteisymmärryksestä sen suhteen, ettei hintataso saanut vaarantua sen takia, että tarjonta pysyy vakiotasolla.

Niiden tuottajien, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, osuudet GC-laadun tarjonnasta olivat kuitenkin niin merkityksettömiä, ettei sillä, osallistuivatko ne markkinaosuuksia koskeneeseen yhteisymmärrykseen vai eivät, ollut käytännöllisesti katsoen mitään vaikutusta mihinkään suuntaan" (väitetiedoksiannon liite 43, 1.2 kohta).

117 Storan tavoin komissio perustaa käsityksensä olettamaan, jonka mukaan suorien todisteiden puuttuessakin on katsottava, että niiden yritysten, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin mutta joiden on näytetty hyväksyneen ne muut rikkomisen muodostavat osatekijät, jotka on mainittu päätöksen 1 artiklassa, on täytynyt tietää markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

118 Tällaista päättelyä ei voida hyväksyä. Komissio ei ensinnäkään tuo esiin mitään todistetta, jolla voitaisiin näyttää toteen, että yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat hyväksyneet yleisen yhteisymmärryksen, jonka mukaan muun muassa tärkeimpien tuottajien markkinaosuudet jäädytettiin.

119 Toiseksi pelkästään se seikka, että mainitut yritykset ovat osallistuneet salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ei vielä todista niiden samalla osallistuneen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Tältä osin on todettava, että markkinaosuuksia koskeva salainen yhteistyö ei — toisin kuin mitä komissio näyttää väittävän — luonteensa puolesta väistämättä liity hintoja ja/tai seisokkeja koskevaan salaiseen yhteistyöhön. Riittää, kun todetaan, että PWG:ssä kokoontuneiden tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksia koskeneella salaisella yhteistyöllä pyrittiin päätöksen mukaan (päätöksen 52 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet) säilyttämään markkinaosuudet vakaalla tasolla — niitä joskus muuttaen — myös silloin, kun markkinatilanne ja erityisesti tarjonnan ja kysynnän välinen tasapaino olivat sellaiset, ettei minkäänlainen tuotannon säätely ollut tarpeen sovittujen hinnankorotusten tehokkaan toteuttamisen varmistamiseksi. Tästä seuraa, että mahdollinen osallistuminen

hintoja ja/tai seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ei vielä todista, että ne yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat välittömästi osallistuneet markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön tai että ne olisivat tienneet siitä tai että niiden olisi väistämättä pitänyt tietää siitä.

120 Kolmanneksi on todettava, että päätöksen 58 perustelukappaleen toisessa ja kolmannessa kohdassa komissio vetoaa lisätodisteena kyseisen väittämän paikkansapitävyydestä väitetiedoksiannon liitteeseen 102 eli Renalta saatuihin muistiinpanoihin, jotka päätöksen mukaan koskevat 3.10.1988 pidettyä Nordic Paperboard Instituten (jäljempänä NPI) ylimääräistä kokousta. Tältä osin riittää, kun todetaan, ettei kantaja ollut NPI:n jäsen ja ettei tässä asiakirjassa olevaa viittausta seisokkien toteuttamisen mahdolliseen tarpeellisuuteen voida edellä todetuista syistä pitää näyttönä markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

121 Jotta komissio voisi katsoa, että kukin niistä yrityksistä, joita tämänkaltaisessa päätöksessä tarkoitetaan, olisi määrättynä aikana vastuussa kokonaiskartellista, sen on näytettävä toteen, että kukin niistä on joko ollut mukana hyväksymässä sellaista kokonaissuunnitelmaa, joka kattaa kartellin muodostavat osatekijät, tai kyseisenä aikana osallistunut välittömästi kaikkiin näihin osatekijöihin. Yrityksen voidaan myös katsoa olevan vastuussa kokonaiskartellista, vaikka näytettäisiin toteen, että se on välittömästi osallistunut ainoastaan johonkin tai joihinkin tämän kartellin muodostaviin osatekijöihin, jos yritys tiesi tai sen piti väistämättä tietää yhtäältä, että se salainen yhteistyö, johon se osallistui, kuului kokonaissuunnitelmaan, ja toisaalta, että tämä kokonaissuunnitelma kattoi kaikki ne osatekijät, joista kartelli muodostui. Jos tilanne on tämä, se, ettei kyseinen yritys osallistunut välittömästi kaikkiin kokonaiskartellin muodostaviin osatekijöihin, ei poista sen vastuuta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta. Tämä seikka voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa sen osalta todetun rikkomisen vakavuutta.

122 Tässä asiassa on todettava, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että kantaja tiesi tai sen piti väistämättä tietää, että sen oma kilpailusääntöjä rikkova toiminta kuului

kokonaissuunnitelmaan ja että tämä kokonaissuunnitelma kattoi salaisen hintayhteistyön ja seisokkeja koskeneen salaisen yhteistyön, joihin kantaja on tosiasiallisesti osallistunut, lisäksi myös tärkeimpien tuottajien välisen markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön.

123 Päätöksen 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta, jonka mukaan kantaja on osallistunut sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden tavoitteena oli "tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttäminen vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa", on siten kumottava kantajan osalta.

Fidesin tietojenvaihtojärjestelmää koskevat kantajan väitteet

124 Päätöksen 1 artiklan mukaan tässä artiklassa tarkoitetut yritykset ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa osallistumalla sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yritykset — muun muassa — "edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista"; näillä edellä mainituilla toimenpiteillä tarkoitetaan salaista hintayhteistyötä, markkinaosuuksia koskenutta salaista yhteistyötä ja seisokkeja koskenutta salaista yhteistyötä.

125 Siltä osin kuin on kyse Fidesin tietojenvaihtojärjestelmästä, päätöstä on sen päätösosa ja 134 perustelukappaleen kolmas kohta huomioon ottaen tulkittava siten, että komissio on pitänyt tätä järjestelmää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisena, koska sillä tuettiin todettua kartellia.

126 Päätöksen 134 perustelukappaleen kolmannessa kohdassa täsmennetään, että Fidesin tietojenvaihtojärjestelmä "oli merkittävä apukeino

— seurattaessa markkinaosuuksien kehitystä,

— valvottaessa tarjonta- ja kysyntätilannetta kapasiteettien täyden käyttöasteen pysyttämiseksi,

— päätettäessä siitä, voitiinko yhdenmukaistettuja hinnankorotuksia toteuttaa,

— määritettäessä tarpeellisia seisokkiaikoja".

127 Komissio ei kiistä kantajan väitettä, jonka mukaan kantaja ei ole toimittanut Fidesille uusia tilauksia ja tilauskantaa koskevia tietoja. Tältä osin on korostettava, ettei päätökseen sisälly väitettä, jonka mukaan kantaja olisi toimittanut tällaisia tietoja Fidesille. Komissio on nimittäin todennut päätöksen 61 perustelukappaleen toisessa kohdassa ainoastaan, että "suurin osa PG Paperboardin jäsenistä" toimitti tietoja Fidesille.

128 Kun Fidesin tietojenvaihtojärjestelmän on katsottu olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastainen ainoastaan siltä osin kuin sillä tuettiin todettua kartellia, se seikka, ettei kantaja ole toimittanut tietoja tähän järjestelmään, ei sinällään ole tässä asiassa merkityksellinen. Sitä vastoin on syytä tutkia, onko kantaja osallistunut Fidesin tilastoja koskeneisiin keskusteluihin tukeakseen kilpailua rajoittavia toimia, joihin sen on näytetty osallistuneen.

129 Tältä osin on todettava, että 13.8.1991 päivätyssä kirjeessä, joka on lähetetty komissiolle vastauksena asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla esitettyyn tietojen-

saantipyyntöön, kantaja on myöntänyt osallistuneensa Fidesin tilastoja koskeneisiin keskusteluihin ja että kantaja on myöntänyt tämän uudelleen suullisessa käsittelyssä. Kantaja toteaa kyseisessä kirjeessään (6 kohdan c alakohta) JMC:ssä käytyjen keskustelujen osalta, että "keskustelut koskivat ennen kaikkea Fidesin tilastoja [— —]. Niiden lisäksi eri yritysten toimintaa koskevat raportit veivät paljon aikaa. Fidesin ajankohtaiset tilastot, jotka koskivat uusia tilauksia, tilauskantoja sekä myytyjä ja myymättömiä varastoja verrattuna niiden yritysten tuotantokapasiteettiin, jotka toimittivat tietoja, olivat meidän kannaltamme erittäin mielenkiintoisia; koska me emme osallistuneet tietojen toimittamiseen Fidesille, Fides ei välittänyt meille näitä tilastoja."

130 Kantaja ei myöskään kiistä Fidesin tilastojen käyttämistä kilpailua rajoittaviin tarkoituksiin koskevien päätökseen sisältyvien väitteiden paikkansapitävyyttä (ks. edellä 126 kohta).

131 Näin ollen on näytetty toteen, että kantaja on osallistunut muun muassa uusia tilauksia ja tilauskantaa koskeneeseen tietojen vaihtoon tukeakseen kilpailua rajoittavia toimia, joihin sen on näytetty osallistuneen.

132 Edellä esitetyn perusteella päätöksen 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta on kumottava kantajan osalta, ja kanneperuste on hylättävä muilta osin.

Kanneperuste, joka koskee sitä, että komissio on katsonut virheellisesti, ettei kantaja ole kiistänyt tärkeimpiä tosiasiaväitteitä

133 Kantaja väittää komission katsoneen virheellisesti, että kantaja kuuluisi päätöksen adressaatteina olevista tuottajista niiden joukkoon, jotka eivät ole "kirjallisissa huomautuksissaan pyrkineet kiistämään väitetiedoksiannossa niitä vastaan esitettyjä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä" (päätöksen 107 perustelukappale).

134 Tämä kanneperuste on hylättävä.

135 Kantaja ei nimittäin ole selvittänyt, miten päätöksen mahdollinen virheellisyys tältä osin olisi voinut vaikuttaa sen lainmukaisuuteen. On korostettava, ettei kantaja väitä, että sitä olisi estetty kiistämästä komission tosiasiaväitteitä komissiossa käydyssä menettelyssä tai ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä menettelyssä.

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus

Kanneperusteet, jotka koskevat yhteisissä suullisissa lausumissa käsiteltyjä seikkoja

136 Epävirallisessa kokouksessa, joka pidettiin 29.4.1997, päätöksestä kanteen nostaneita yrityksiä pyydettiin harkitsemaan sitä mahdollisuutta, että useat yritykset esittäisivät yhteisiä suullisia lausumia siinä tapauksessa, että asiat yhdistetään suullista käsittelyä varten. Kokouksessa tähdennettiin, että tällaisia yhteisiä suullisia lausumia voivat esittää vain ne kantajat, jotka todella ovat kannekirjelmissään esittäneet kanneperusteita, jotka koskevat niitä aiheita, joista esitetään yhteisiä suullisia lausumia.

137 Kantajat ilmoittivat 14.5.1997 niiden kaikkien nimissä lähetetyllä telekopiolla, että ne ovat päättäneet käsitellä yhteisissä suullisissa lausumissaan kuutta aihetta ja muun muassa seuraavia aiheita:

a) markkinoiden kuvailua ja sitä, ettei kartellilla ollut vaikutuksia;

b) sakkojen yleistä tasoa ja päätöksen perusteluja tältä osin;

c) komission myöntämän sakkojen määrän alennuksen lainmukaisuutta.

138 Kantaja on kannekirjelmässään esittänyt joitakin huomautuksia päätöksen perusteluista sakkojen osalta (ks. jäljempänä 158 kohta). Kannekirjelmään ei sitä vastoin sisälly kanneperusteita tai väitteitä, jotka koskisivat markkinoiden kuvausta ja sitä, ettei kartellilla ollut vaikutuksia, sakkojen yleistä tasoa tai komission myöntämän sakkojen määrän alennuksen lainmukaisuutta. Kantaja on suullisessa käsittelyssä kuitenkin todennut yhtyvänsä kyseisiin yhteisiin suullisiin lausumiin.

139 On muistettava, että työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan asian käsittelyn kuluessa ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin. Kantaja ei ole tässä asiassa vedonnut käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin, joiden vuoksi kyseisten uusien kanneperusteiden esittäminen olisi perusteltua.

140 Näin ollen näitä kanneperusteita, joihin kantaja on vedonnut suullisessa käsittelyssä ensimmäistä kertaa, ei voida ottaa tutkittavaksi.

Kanneperuste, joka koskee sitä, että sakkoja laskettaessa on otettu virheellisesti huomioon keräyspaperikartongin (greyboard) myynnistä saatu liikevaihto

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

141 Kantaja väitti suullisessa käsittelyssä, että komissio on ottanut huomioon väärän liikevaihdon sakkoja laskiessaan. Se totesi, että komission vastauksesta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen ilmenee, että kunkin sakon määrä on vahvistettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin päätöksen 1 artiklassa mainittu yritys on saanut vuonna 1990 yhteisön kartonkimarkkinoilta.

142 Kantajan mukaan komissio on ottanut sen osalta virheellisesti huomioon liikevaihdon, joka on saatu vuonna 1990 sellaisesta tuotteesta, jota päätöksessä ei tarkoiteta, eli keräyspaperikartongista (4 perustelukappaleen toinen kohta).

143 Kantaja on 28.8.1991 päivätyssä kirjeessä, joka lähetettiin komissiolle vastauksena asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla esitettyyn tietojensaantipyyntöön, näet ilmoittanut tietoja kartongin myynnistä varsinkin vuonna 1990 saatuun liikevaihtoon. Kantaja on tässä kirjeessä todennut, että sen kartonkituotteista saama maailmanlaajuinen liikevaihto oli noin 156 miljoonaa Saksan markkaa (DEM), josta noin 154 miljoonaa DEM oli saatu yhteisön markkinoilta. Tästä kirjeestä ilmenee kantajan mielestä selkeästi, että noin 17 prosenttia ilmoitetuista määristä kertyi muiden kartonkituotteiden kuin "FBB"-kartongin myynnistä (ks. tässä yhteydessä päätöksen 4 perustelukappaleeseen sisältyvät eri kartonkilaatujen määritelmät). Komission olisi siten pitänyt esittää kantajalle lisäkysymyksiä saadakseen täsmällisempiä tietoja yksinomaan niistä tuotteista saadusta liikevaihdosta, joita menettely koski.

144 Koska kantaja ei ole ollut tietoinen siitä tavasta, jolla sakot on laskettu, ennen kuin se sai komission vastauksen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, joka koski sakkojen määrän vahvistamisessa käytettyä laskentatapaa, kantaja ei ole voinut vedota kannekirjelmässään komission virheeseen.

145 Komissio vastasi, että 28.8.1991 päivättyyn kantajan kirjeeseen ei sisälly kartonkilaadun perusteella tehtyä erittelyä liikevaihdosta. Vaikka tästä kirjeestä kävisikin ilmi, ettei ilmoitettua liikevaihtoa ole saatu yksinomaan "FBB"-kartongin myynnistä, on kuitenkin niin, ettei päätös koske ainoastaan tätä kartonkia (ks. päätöksen 4 perustelukappale). Väitetiedoksiannossa on todettu nimenomaisesti, ettei menettely koske keräyspaperikartonkia. Näin ollen komissiolla oli ollut oikeus perustaa päätöksensä kantajan ilmoittamaan liikevaihtoon.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

146 Kuten on jo todettu, työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan asian käsittelyn kuluessa ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin.

147 Kantajan väite, jonka mukaan nyt esillä oleva kanneperuste perustuu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen annetusta komission vastauksesta ilmenneisiin seikkoihin, on tässä asiassa hylättävä.

148 Päätöksen 169 perustelukappaleen ensimmäisen kohdan kolmannesta luetelmakohdasta nimittäin ilmenee komission ottaneen muun muassa huomioon kunkin yrityksen sakkoa määrätessään kartonkialan liikevaihdon. Komissio korostaa lisäksi

4 perustelukappaleen ensimmäisessä ja toisessa kohdassa, että päätöksessä tarkoitetut tuotteet ovat GC-kartonki, GD-kartonki ja SBS-kartonki, kun taas muut tuotteet, muun muassa keräyspaperikartonki, "eivät kuulu tuottajien itsensä käyttämän 'kartongin' määritelmän piiriin eivätkä ole tämän menettelyn kohteena".

149 Kantaja ei siten ole voinut olla tietämättä, että komissio oli määrännyt jokaisen sakon suuruuden kunkin yrityksen "kartonkialalta" saaman liikevaihdon perusteella eli sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin yritys on saanut yksinomaan päätöksessä tarkoitettujen tuotteiden myynnistä, ja laskematta mukaan muun muassa keräyspaperikartongin myynnistä saatua liikevaihtoa.

150 Väitetiedoksiantoon liitetyt yrityskohtaiset tiedot sisältävät lisäksi tiedon kantajan vuosina 1988—1990 kartonkialalta saamasta liikevaihdosta. Niistä ilmenee komission ymmärtäneen kantajan 28.8.1991 päivätyn kirjeen siten, että kantajan ilmoittama liikevaihto liittyy yksinomaan menettelyssä tarkoitettuihin tuotteisiin. Tältä osin on syytä todeta, ettei kantajan ilmoittamaa liikevaihtoa ollut eritelty kartonkituotteittain.

151 Koska kantaja ei ole väittänyt, että komissiolla olisi mahdollisesti muuta ajanjaksoa kuin vuotta 1990 koskevia tietoja kantajan yksinomaan päätöksessä tarkoitettujen tuotteiden myynnistä saamasta liikevaihdosta, on todettava, että kantajalla oli tätä kannetta nostaessaan kaikki tarpeelliset tiedot tämän kanneperusteen esittämiseksi.

152 Näin ollen kanneperuste on jätettävä tutkimatta.

Kanneperuste, joka koskee kantajan maailmanlaajuisen liikevaihdon virheellistä huomioon ottamista

153 Kantaja väitti suullisessa käsittelyssä, että komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen vastauksena toimittamasta sakkojen vahvistamista koskevasta taulukosta ilmenee, että kantajalle määrätty sakko on vahvistettu kartongin maailmanlaajuisesta myynnistä saadun liikevaihdon perusteella (76,2 miljoonaa ecua eli noin 156 miljoonaa DEM) eikä kartongin myynnistä yhteisössä saadun liikevaihdon perusteella (75,1 miljoonaa ecua eli noin 154 miljoonaa DEM).

154 Komissio on ainoastaan kiistänyt tämän väitteen paikkansapitävyyden.

155 On todettava, että komission toimittamasta taulukosta ilmenee, että komissio on perustanut päätöksensä 76,2 miljoonan ecun suuruiseen liikevaihtoon määrätessään kantajan sakon suuruuden. Väitetiedoksiantoon liitetyistä yrityskohtaisista tiedoista ilmenee, että tämä liikevaihto vastaa kantajan vuonna 1990 kartongin maailmanlaajuisesta myynnistä saamaa liikevaihtoa. Komissiolla oli tiedossaan myös kantajan vuonna 1990 kartonkialalta yhteisöstä saama liikevaihto, mikä ilmenee näistä samoista yrityskohtaisista tiedoista.

156 Koska yhdenvertaisuusperiaate edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei kohdella eri tavalla, ellei tällaista menettelyä voida objektiivisesti perustella, komission olisi pitänyt perustaa päätöksensä kantajan vuonna 1990 kartonkialalta yhteisössä saamaan liikevaihtoon, kuten komissio on tehnyt muidenkin päätöksen 1 artiklassa mainittujen yritysten osalta, eli 75,1 miljoonaan ecuun eikä koko maailman markkinoilta saatuun liikevaihtoon. On lisättävä, että vasta saatuaan tiedon siitä laskentatavasta, jota komissio on käyttänyt kunkin sakon suuruutta määrätessään, kantaja on voinut todeta, että komissio on perustanut päätöksensä eri

liikevaihtoon kantajan osalta kuin päätöksessä tarkoitettujen muiden yritysten osalta. Kun otetaan huomioon, että vuonna 1990 kartongin myynnistä yhteisössä saatu liikevaihto oli 1,1 miljoonaa ecua pienempi kuin vuonna 1990 tämän tuotteen myynnistä maailmanlaajuisesti saatu liikevaihto, on perusteltua alentaa sakon määrää.

157 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ottaa huomioon tämän toteamuksen vahvistaessaan sakon suuruuden täyden harkintavaltansa nojalla (ks. jäljempänä 181 kohta).

Kanneperuste, joka koskee perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista sakkojen osalta

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

158 Kantaja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen jättämissään kirjelmissä, että komissio on tutkinut puutteellisesti tosiseikkoja, joiden perusteella sakot on määrätty, ja että päätöksessä olisi pitänyt täsmentää, millä tavoin komissio on arvioinut niitä tosiseikkoja ja perusteita, joiden nojalla sakko on laskettu.

159 Kantaja täsmensi suullisessa käsittelyssä, että sen tarkoituksena oli esittää kanneperuste, joka koski päätöksen perusteluvelvollisuuden noudattamatta jättämistä sakkojen osalta (ks. edellä 138 kohta).

160 Komissio ei vastaa kirjelmissään näihin väitteisiin erikseen. Vastatessaan suullisessa käsittelyssä yhteisiin suullisiin lausumiin, jotka koskivat päätöksen perusteluja sakkojen osalta, komissio väitti, että 167—172 perustelukappaleeseen sisältyy riittävät perustelut niistä seikoista, jotka komissio on ottanut huomioon sakkojen suuruutta määrätessään.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

161 Aluksi on korostettava, ettei kantaja ole esittänyt kirjelmissään nimenomaisesti kanneperustetta, joka koskisi päätöksen perustelujen virheellisyyttä sakkojen osalta. Kantaja on kuitenkin täsmentänyt suullisessa käsittelyssä, että sen tarkoituksena oli esittää tällainen kanneperuste, ja yhtynyt tältä osin tätä seikkaa koskeviin yhteisiin suullisiin lausumiin. Koska perustamissopimuksen 190 artiklan rikkomista koskeva kanneperuste on otettava huomioon viran puolesta, tässä asiassa on syytä tutkia kanneperusteen paikkansapitävyys ilman, että olisi tarpeen ottaa kantaa sen tutkittavaksi ottamista koskevaan kysymykseen.

162 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. mm. asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 51 kohta).

163 Kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (asia C-137/95, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

164 Komissiolla on kunkin sakon määrää vahvistaessaan lisäksi harkintavaltaa, eikä voida katsoa, että se olisi tätä tehdessään velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa (ks. vastaavasti asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1165, 59 kohta).

165 Sakkojen yleisen tason määräämisessä huomioon otetut perusteet on ilmoitettu päätöksen 168 perustelukappaleessa ja yksittäisten sakkojen suuruuden määräämisessä huomioon otetut perusteet 169 perustelukappaleessa. Yksittäisten sakkojen osalta komissio on lisäksi päätöksen 170 perustelukappaleessa selvittänyt, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden yritysten on pääsääntöisesti katsottu olleen kartellin "johtajia" ja muiden yritysten kartellin "rivijäseniä". Komissio on päätöksen 171 ja 172 perustelukappaleessa todennut, että Renalle ja Storalle määrättäviä sakkoja on alennettava huomattavasti sen huomioon ottamiseksi, että ne ovat olleet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa, ja että kahdeksan muun yrityksen, muun muassa kantajan, sakoista voidaan tehdä suhteessa pienempi alennus, koska ne eivät ole väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa kiistäneet niitä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä, joihin komission niitä vastaan esittämät väitteet perustuivat.

166 Komissio on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa selittänyt, että sakot on laskettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, on vuonna 1990 saanut yhteisön kartonkimarkkinoilta. Yrityksille on siten määrätty sakkoja, joiden perustaso on 9 tai 7,5 prosenttia tästä yrityskohtaisesta liikevaihdosta sen mukaan, onko yritys ollut kartellin "johtaja" vai muu. Komissio on lisäksi ottanut huomioon yritysten mahdollisen yhteistyöhalukkuuden komissiossa käydyssä menettelyssä. Kahden yrityksen sakkoa on tästä syystä alennettu kahdella kolmasosalla, kun taas eräiden muiden yritysten sakkoa on alennettu yhdellä kolmasosalla.

167 Komission toimittamasta taulukosta, joka sisältää yksittäisten sakkojen määrän vahvistamista koskevia tietoja, ilmenee, että vaikka sakkojen suuruutta ei ole määrätty soveltamalla pelkästään edellä mainittuja lukuja tiukan matemaattisesti, luvut on kuitenkin otettu järjestelmällisesti huomioon sakkoja laskettaessa.

168 Päätöksessä ei kuitenkaan täsmennetä, että sakot on laskettu kunkin yrityksen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella.

Perusprosentteja 9 ja 7,5, joista suurempaa käytettiin laskettaessa "johtaja"-yrityksille määrättäviä sakkoja ja pienempää laskettaessa "rivijäseninä" olleille yrityksille määrättäviä sakkoja, ei myöskään mainita päätöksessä. Siinä ei mainita myöskään Renalle ja Storalle sekä kahdeksalle muulle yritykselle myönnettyjen alennusten prosenttimääriä.

169 Tässä asiassa on ensinnäkin katsottava, että kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti em. asia Petrofina v. komissio, tuomion 264 kohta). Samoin 168 perustelukappaleessa, joka on luettava yhdessä 167 perustelukappaleessa olevien sakkoja koskevien yleisten näkökohtien kanssa, on riittävät tiedot niistä arviointiperusteista, jotka on otettu huomioon sakkojen yleistä tasoa määrättäessä.

170 Toiseksi on todettava, että jos silloin kun kunkin sakon suuruus määrätään ottamalla järjestelmällisesti huomioon tietyt tarkat tiedot, kuten tässä asiassa, päätöksessä mainittaisiin kaikki nämä tekijät, yritykset voisivat paremmin arvioida, onko komissio tehnyt virheitä yksittäisten sakkojen määrää vahvistaessaan ja onko kunkin yksittäisen sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin. Se, että päätöksessä olisi tässä tapauksessa mainittu kyseiset tekijät eli perusteena käytetty liikevaihto, viitevuosi, käytetyt perusprosentit ja sakkojen alennusprosentit, ei olisi merkinnyt niiden yritysten, joille päätös on osoitettu, tarkan liikevaihdon sellaista implisiittistä ilmaisemista, joka olisi voinut olla perustamissopimuksen 214 artiklan rikkomista. Kuten komissio on itse korostanut, kunkin yksittäisen sakon määrä ei ollut seurausta kyseisten tekijöiden tiukan matemaattisesta soveltamisesta.

171 Komissio on sitä paitsi suullisessa käsittelyssä myöntänyt, ettei mikään olisi estänyt sitä ilmoittamasta päätöksessä niitä tekijöitä, jotka otettiin huomioon järjestel-

mällisesti ja jotka ilmaistiin päätöksen tekopäivänä pidetyssä lehdistötilaisuudessa. Tältä osin on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä ja että komission myöhemmät selitykset voidaan ottaa huomioon vain poikkeuksellisissa olosuhteissa (ks. asia T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomio 2.7.1992, Kok. 1992, s. II-1931, 131 kohta ja vastaavasti asia T-30/89, Hilti v. komissio, tuomio 12.12.1991, Kok. 1991, s. II-1439, 136 kohta).

172 Näistä toteamuksista huolimatta on todettava, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa sakkojen määrän vahvistamisen osalta esitetyt perustelut ovat vähintäänkin yhtä yksityiskohtaisia kuin komission aikaisemmissa, samanlaisia kilpailusääntöjen rikkomisia koskevissa päätöksissä. Vaikka perustelujen virheellisyys on viran puolesta huomioon otettava seikka, yhteisöjen tuomioistuimet eivät päätöksen antamishetkeen mennessä olleet arvostelleet sitä käytäntöä, jota komissio noudatti määräämiensä sakkojen perustelemisessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensimmäisen kerran vasta asiassa T-148/89, Tréfilunion vastaan komissio, 6.4.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. II-1063, 142 kohta) sekä asiassa T-147/89, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1057, julkaistu lyhennelmänä), ja asiassa T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1191, julkaistu lyhennelmänä), samana päivänä antamissaan tuomioissa korostanut olevan toivottavaa, että yritykset saisivat yksityiskohtaisesti tietää niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

173 Tästä seuraa, että kun komissio toteaa päätöksessä, että yhteisön kilpailusääntöjä on rikottu, ja määrää rikkomiseen osallistuneille yrityksille sakkoja siten, että se ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä, jotta ne, joille päätös on osoitettu, voivat tarkastaa, onko sakkojen taso perusteltu, ja arvioida mahdollisen syrjinnän olemassaoloa.

174 Edellä 172 kohdassa mainituissa erityisissä olosuhteissa ja ottaen huomioon se, että komissio on oikeudenkäyntimenettelyssä osoittautunut halukkaaksi esittämään kaikki sakkojen laskentatapaa koskevat asiaan vaikuttavat tiedot, sitä, ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen, ei voida tässä asiassa pitää sellaisena perusteluvelvollisuuden rikkomisena, jonka vuoksi olisi perusteltua poistaa sakot kokonaan tai osittain.

175 Kanneperustetta ei siten voida hyväksyä.

176 Kaiken edellä esitetyn perusteella päätöksen 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta on kumottava kantajan osalta.

177 Kantajalle päätöksen 3 artiklassa määrätyn sakon osalta on aluksi harkittava, onko sen, ettei kilpailusääntöjen rikkomisen kantajan osalta voida katsoa sisältävän markkinaosuuksia koskenutta salaista yhteistyötä, johdettava kyseisen sakon määrän alentamiseen.

178 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi täyden harkintavaltansa nojalla, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen, johon kantaja on syyllistynyt, on kuitenkin niin vakava, ettei sakkoa ole syytä alentaa.

179 Tältä osin on todettava, ettei kantaja ole osallistunut PWG:n kokouksiin ja että sen ei siten ole seuraamusta määrättäessä katsottu olleen kartellin "johtaja". Koska kantaja ei ole ollut — komission sanamuotoa käyttäen — kartellin "vetäjä" (päätöksen 170 perustelukappaleen ensimmäinen kohta), sen osalta käytetty sakon taso on ollut 7,5 prosenttia vuonna 1990 kartonkialalta yhteisössä saadusta liikevaihdosta. Tämä sakkojen yleinen taso, jota kantaja ei ole riitauttanut, vaikuttaa perustellulta.

180 Vaikka komissio onkin katsonut virheellisesti, että yrityksille, jotka eivät olleet edustettuina PWG:ssä, annettiin "täysi tieto" markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä (58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta), päätöksestä itsestään kuitenkin ilmenee, että nimenomaan PWG:ssä kokoontuneet yritykset harjoittivat yhteistoimintaa markkinaosuuksien "jäädyttämisen" osalta (mm. 52 perustelukappale) ja että niiden tuottajien markkinaosuuksista, jotka eivät ole olleet edustettuina kokouksissa, ei ole keskusteltu. Kuten komissio on todennut päätöksen 116 perustelukappaleen toisessa kohdassa, "markkinoiden jakamista (erityisesti 56 ja 57 perustelukappaleessa kuvattua markkinaosuuksien jäädyttämistä) koskeneet sopimukset koskivat luonteensakin puolesta pääasiallisesti suuria tuottajia". Markkinaosuuksia koskenut salainen yhteistyö, johon kantajan on virheellisesti katsottu osallistuneen, on komission mukaan ollut vain liitännäistä suhteessa varsinkin salaiseen hintayhteistyöhön.

181 Sakon poistamista tai sen alentamista koskevien kanneperusteiden osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut komission perustaneen päätöksensä sakon suuruutta määrätessään virheellisesti kantajan vuonna 1990 kartongin maailmanlaajuisesta myynnistä saamaan liikevaihtoon eikä sen samana vuonna yksinomaan myynnistä yhteisössä saamaan liikevaihtoon. Koska muut kanneperusteet on hylätty, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vahvistaa täyden harkintavaltansa nojalla kantajalle päätöksen 3 artiklassa määrätyn sakon määräksi 2 150 000 ecua.

Oikeudenkäyntikulut

182 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska kantaja on pääasiallisesti hävinnyt vaatimuksensa ja koska komissio on sitä vaatinut, kantaja on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut, mukaan luettuina välitoimimenettelystä aiheutuneet kulut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki) 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta kumotaan kantajan osalta.

2) Kantajalle komission päätöksen 94/601/EY 3 artiklassa määrätty sakko vahvistetaan 2 150 000 ecuksi.

3) Muilta osin kanne hylätään.

4) Kantaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, mukaan luettuina välitoimimenettelystä aiheutuneet kulut.

Vesterdorf Briët Lindh

Potocki Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä toukokuuta 1998.

H. Jung B. Vesterdorf

kirjaaja presidentti